

МВС України
Харківський національний університет внутрішніх справ

СУДОВА МЕДИЦИНА ТА ПСИХІАТРІЯ

Навчальний посібник

*Рекомендовано Вченою радою
Харківського національного університету внутрішніх справ*

Харків 2019

УДК 340.6(07)
С89

Колектив авторів:

Кікінчук В. В., кандидат юридичних наук;
Лозова С. М., кандидат психологічних наук, доцент;
Гусєва В. О., кандидат юридичних наук, доцент;
Книженко С. О., кандидат юридичних наук, доцент;
Малярова В. О., доктор юридичних наук, доцент;
Матюшкова Т. П., кандидат юридичних наук, доцент;
Орлова Т. А., кандидат юридичних наук, доцент;
Пешенко О. М., кандидат медичних наук;
Савчук Т. І., кандидат юридичних наук;
Степанюк Р. Л., доктор юридичних наук, професор;
Сімонович Д. В., доктор юридичних наук, старший науковий співробітник;
Приходько В. О.

Рецензенти:

Ольховський В. О., доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри судової медицини, медичного правознавства ім. засл. проф. М. С. Бокаріуса Харківського національного медичного університету;
Юхно О. О., доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ

*Рекомендовано Вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ як навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти «бакалавр» зі спеціальності 081 «Право»
(протокол № 7 від 28 травня 2019 р.)*

ПЕРЕДМОВА

Навчальний посібник підготовлено відповідно до програми навчальної дисципліни «Судова медицина та психіатрія» як компонента освітньої програми першого рівня вищої освіти профілю підготовки 081 «Право» в Харківському національному університеті внутрішніх справ. У посібнику викладено теоретичні положення та практичні рекомендації щодо використання спеціальних медичних і психіатричних знань у кримінальному судочинстві, передусім на стадії досудового розслідування злочинів, які входять до системи професійної підготовки працівників Національної поліції України.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є сукупність медичних та психіатричних знань, що необхідні слідчому, працівнику оперативних підрозділів для ефективної організації досудового розслідування вбивств, заподіяння тілесних ушкоджень, звалтувань та інших злочинів, де в провадженнях учасники виявляють ознаки психічних розладів чи захворювань, а також джерелами доказів виступають такі біологічні об'єкти, як труп, тіло живої людини з ушкодженнями, сліди виділення та частини організму: кров, слина, сперма, волосся тощо.

Навчальний посібник структуровано на розділи, глави та параграфи, що відображають зміст основних тем курсу судової медицини та психіатрії.

У розділі «Судова медицина» подано навчальний матеріал з таких тем, як «Предмет судової медицини. Правові та організаційні основи судово-медичної експертизи», «Судова травматологія», «Смерть і трупні явища», «Особливості огляду і дослідження трупа на місці події», «Підготовка та призначення судово-медичної експертизи», «Особливості огляду і судово-медичного дослідження об'єктів (речових доказів) біологічного походження».

Розділ «Судова психіатрія» вміщує основні положення тем «Загальні положення судової психіатрії», «Причини виникнення психічних розладів», «Узагальнені групи психічних розладів, що складають медичний критерій неосудності (хронічні психічні розлади, тимчасові психічні розлади, слабоумство, інші хворобливі стани психіки)».

Навчальний посібник призначений для курсантів і студентів вищих навчальних закладів системи МВС України, що навчаються за освітніми програмами бакалаврського рівня вищої освіти за спеціальностями «Право» та «Правоохоронна діяльність», проте може бути корисним для вивчення судової медицини та судової психіатрії в інших закладах вищої освіти, а також працівниками правоохоронних органів, аспірантами, викладачами, науковцями.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
------------------------	----------

РОЗДІЛ 1. СУДОВА МЕДИЦИНА

Глава 1. Предмет судової медицини. Правові та організаційні основи судово-медичної експертизи.....	5
---	----------

1.1. Предмет судової медицини	5
1.2. Правові та організаційні основи судово-медичної експертизи	8
Питання для самоперевірки та контролю засвоєння знань	18

Глава 2. Судова травматологія	19
--	-----------

2.1. Поняття судової травматології	19
2.2. Особливості ушкоджень тупими предметами.....	21
2.3. Особливості ушкоджень гострими знаряддями.....	33
2.4. Ушкодження від пострілу із вогнепальної зброї (вогнепальні ушкодження)	39
2.5. Ушкодження від дії електроструму.....	42
2.6. Ушкодження від дії високих та низьких температур.....	44
Питання для самоперевірки та контролю засвоєння знань	47

Глава 3. Смерть і трупні явища	48
---	-----------

3.1. Поняття смерті та її види. Термінальні стани, що передують настанню смерті	48
3.2. Види, ознаки трупних явищ та їх значення для виконання завдань розслідування	51
3.3. Особливості виявлення трупних явищ та деякі правила їх опису в протоколі огляду	63
Питання для самоперевірки та контролю засвоєння знань	64

Глава 4. Особливості огляду і дослідження трупа на місці виявлення.....	65
--	-----------

4.1. Загальні положення.....	65
4.2. Правила огляду трупа.....	72

4.3. Особливості огляду місця виявлення розчленованих і скелетованих трупів	79
Питання для самоперевірки та контролю засвоєння знань	81
Глава 5. Підготовка та призначення судово-медичної експертизи	82
5.1. Загальні положення.....	82
5.2. Особливості підготовки окремих видів судово-медичних експертиз	83
5.3. Призначення судово-медичних експертиз	92
Питання для самоперевірки та контролю засвоєння знань	98
Глава 6. Особливості огляду і судово-медичного дослідження об'єктів (речових доказів) біологічного походження.....	99
6.1. Дослідження слідів крові.....	99
6.2. Дослідження слідів сперми.....	112
6.3. Дослідження слідів слини, поту і сечі	116
6.4. Дослідження волосся.....	119
Питання для самоперевірки та контролю засвоєння знань	122
РОЗДІЛ 2. СУДОВА ПСИХІАТРІЯ	
Глава 7. Загальні положення судової психіатрії	123
7.1. Історія виникнення і розвитку судової психіатрії. Мета, предмет і завдання судової психіатрії	123
7.2. Організаційно-правові основи судово-психіатричної діяльності.....	129
7.3. Поняття осудності, обмеженої осудності та неосудності. Критерії неосудності.....	130
Питання для самоперевірки та контролю засвоєння знань	135
Глава 8. Причини виникнення психічних розладів	136
8.1. Поняття про симптоми і синдроми психічних розладів	136
8.2. Розлади сприйняття: види та ознаки	136
8.3. Розлади пам'яті: види та ознаки.....	138
8.4. Розлади мислення: види та ознаки	139
8.5. Розлади емоцій: види та ознаки	142

8.6. Розлади рухової (психомоторної) діяльності: види та ознаки	144
8.7. Розлади волі: види та ознаки.....	146
8.8. Розлади свідомості: види та ознаки	149
Питання для самоперевірки та контролю засвоєння знань	152
Глава 9. Узагальнені групи психічних розладів, що становлять медичний критерій неосудності (хронічні психічні розлади, тимчасові психічні розлади, слабоумство, інші хворобливі стани психіки)	153
9.1. Хронічні психічні розлади.....	153
9.2. Тимчасові психічні розлади (виключні стани)	160
9.3. Слабоумство	163
9.4. Інші хворобливі стани.....	167
Питання для самоперевірки та контролю засвоєння знань	170
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ І РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ	171
До розділу 1 «Судова медицина»	171
До розділу 2 «Судова психіатрія».....	176
ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК	178

С89 **Судова медицина та психіатрія** : навч. посіб. / [Кікінчук В. В., Лозова С. М., Гусєва В. О. та ін.] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. — Харків, 2019. — 184 с.
ISBN 978-966-610-240-2

Навчальний посібник підготовлений на основі навчальної програми «Судова медицина та психіатрія», затвердженої для Харківського національного університету внутрішніх справ. Викладені основні теоретичні положення судової медицини та судової психіатрії, а також практичні рекомендації з використання спеціальних медичних і психіатричних знань під час досудового розслідування розраховані на підготовку фахівців для підрозділів Національної поліції України.

Призначений для курсантів, студентів, слухачів і викладачів закладів вищої освіти системи МВС України, а також практичних працівників органів кримінальної юстиції.

УДК 340.6(07)

Приклад посилання на видання (в цілому) згідно з міжнародними стандартами:
Kikinchuk V.V., Lozova S.M., Gusieva V.O., Knyzhenko S.O., Maliarova V.O., Matiushkova T.P., Orlova T.A., Peshenko O.M., Savchuk T.I., Stepaniuk R.L., Simonovych D.V. and Prykhodko V.O., 2019. *Forensic Medicine and Psychiatry [Sudova medytsyna ta psykhiiatriia]*. Kharkiv: Kharkivskiy natsionalnyi universytet vnutrishnikh sprav.

Навчальне видання

КІКІНЧУК Василь Васильович
ЛОЗОВА Світлана Миколаївна
ГУСЄВА Влада Олександрівна та ін.

СУДОВА МЕДИЦИНА ТА ПСИХІАТРІЯ

Навчальний посібник

Редагування: Мельник Т. Д.

Внесення правок, комп'ютерне верстання: Зозуля А. О.

Коригування: Білоус П. О.

Підпис. до друку 31.10.2019. Формат 60х84/16. Ум. друк. арк. 10,73.
Обл.-вид. арк. 9,18. Тираж 200 пр. Зам. № 2019-18.

Видавець і виготовлювач –

Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Льва Ландау, 27, м. Харків, 61080.

Свідцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.